

ПІВТОРА РОКИ ПІСЛЯ ПОМАРАНЧЕВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ. ОЦІНКА СИТУАЦІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ

Юрій ЛУКОВЕНКО, Назар МАГЕРА,
Анатолій ФУРМАН, Валентин ЯКУШИК

Copyright © 2006

“Майдан” має стати революцією в уявленнях та мисленні громадян про свою країну. Поки що, без неупередженої культурно-історичної оцінки того, що сталося, Помаранчева революція залишається політичною технологією заміни одного правлячого угруповання іншим. Автори статті ставили перед собою завдання проаналізувати соціально-політичну ситуацію в країні у період, що наступив після Помаранчевої революції. При цьому, приділивши головну увагу основним інституціям, які були учасниками цих подій, нами застосований категоріальний аналіз, що дає змогу уникати безпосереднього опису та оцінки персоналій. За результатами проведеного аналізу пропонуються стратегічні напрямки розвитку *інституту президентства* в Україні.

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Інтелектуально-політична історія Європи і США XIX та XX століть, сучасний досвід країн центрально-східноєвропейського, близько-східного та інших регіонів із високою динамікою інституційного розвитку свідчать, що джерелом влади все більше стає не зосередження і посилення адміністративних відносин, а розвиток нових практик формування та реалізації рішень, інституційне забезпечення в суспільствах “горизонтальної комунікації” та відносин партнерства. Як зазначають багато “класиків” та провідних сучасних дослідників політичних процесів, одна з найстаріших вимог до демократичних інститутів полягає в тому, що вони мають заохочувати кооперацію та сприяти єдності суспільства.

Водночас нинішній характер взаємин між представниками сьогоденної української еліти провокує подальший розкол суспільства. Це відбувається тому, що відсутність політичної культури як у самому суспільстві, так і на “владному олімпі” компенсується “ідолами натовпу”, (або “ідолами майдану”, за Френсісом Беконом [1]), що і є причиною відтворення старого авторитарного стилю управління.

Оскільки “затиснуті ідолами майдану” інститути державного управління відмовляються від відкритого та критичного мислення, то вони тим самим фактично забороняють й будь-яким іншим учасникам політичного процесу створювати знання про реальний стан справ, формувати проекти розвитку і брати відповідальність за країну. Таке становище не сумісне з діалогічною природою громадянського суспільства і робить неможливим існування легітимних інститутів влади, реалізацію завдань стратегічної консолідації.

Разом з тим автори статті переконані, що шлях оздоровлення суспільства проходить через модернізацію інститутів державного управління і саме інститут президентства треба розглядати як “гравітаційний центр” формування та реалізації функції стратегічного розвитку України.

Лише розвиток методів управління є справжнім здійсненням “революційних змін”, які ведуть до зміцнення державних інститутів. Тому, на наш погляд, наступним кроком змін – “продовженням Майдану” – повинна стати відмова від розхожих істин “удаваної необхідності”.

1. Ідол “пошуку винних” та тих, хто заважає, як алгоритм традиційного “розв’язання пи-

тань” у суспільстві і в державному управлінні, що лише збільшує накопичені роками інституційні протистояння та проблеми. Це всім знайомий спосіб думання, коли замість аналізу та критики власних засобів роботи знаходиться внутрішній чи зовнішній ворог, на якого “списують” усі негаразди. Або під виглядом модернового іноземного поняття вигадується “рішення”, яке всіх влаштовує, бо його реалізація переноситься у майбутнє і знімає відповідальність за скоєне. У жодному разі ілюзія, начебто “рішення очевидне”, не дає змоги відверто ставити проблеми і шукати їх адекватні розв’язки. У цьому сенсі Україна “залишилася” в історичному часі до епохи Просвітництва, коли релігійне та міфологічне сприйняття реальності ще домінувало і не доповнювалося раціоналізмом, критичним ставленням до власних уявлень та засобів роботи, вимогою покладатися на власний розум. Такий спосіб інтелектуальної самоорганізації, притаманний справжнім європейцям, поки ще не став ані “модним” для українського широкого загалу, ані “правилом хорошого тону” для істеблішменту. Отже, переконання, що “хтось” – державний орган влади чи якийсь чиновник, або іноземці – винні в тому, що відбувається, є проявом інфантильного світогляду залежної людини чи суспільства загалом, яке не відчуває себе господарем власної долі.

2. **Ідол незалежності.** Довгий час експлуатовалося уявлення, що треба просто “позбутися колоніальної залежності”, “тиранів”, і Україна розквітне (*“Згинуть наші вороженькі як роса на сонці. Ми з тобою заживемо у родній сторонці”*). Сьогодні, коли країна “звільнилася”, стало очевидним, що ворогами стратегічного ставлення до своєї країни є ми самі, громадяни. До отримання Україною незалежності функція стратегічного розвитку належала Москві, а місцевій адміністрації ставилися завдання, які відображали інтереси дуже далекого від неї центру влади. Державна ідеологія українського національного розвитку була маргінальним світоглядом революціонерів або емігрантів. Останній рік показав, що, “звільнившись” від “злочинної влади”, суспільство не позбулося автоматично тих вад, які блокують його ефективний рух-поступ за логікою історичного процесу. Можна шукати причини цього у “змові москалів та сіоністів”, у недостатній підтримці європейців та американців тощо. А можна

чесно самим собі сказати: а) що без стратегічного мислення управляти державою в сучасному світі неможливо і б) що ми цього у своїй країні робити не вміємо.

3. **Ідол конкурентного суспільства** (як концепція фактично контрабандно і некритично запозичена з концепцій лібералізму). Конкуренція не здатна сама собою вивести суспільство із занепаду, якщо воно не має компенсаторних механізмів, які б вирівнювали шанси учасників економічних та політичних змагань. Права і свободи людини і громадянина потребують свого розвитку, причому швидшими темпами, ніж розвиваються механізми ринку і конкуренції. Виходячи з розуміння цього, демократичні інститути – це, як зазначав Ю. Хабермас, не влада більшості, а передусім створення можливостей для меншості залучити до своїх лав більшу кількість прихильників [2]. Так, наприклад, інновації, особливо в державному управлінні, в суспільних відносинах весь час стикаються із протидією. Ті, хто захищає старе, мають набагато більше впливу на прийняття рішень на всіх рівнях влади та управління, аніж ті, хто прагне змін. Їх уможливлення потребує постійного проривання через тенети невігластва, неправди, лицемірства, провокацій. Тому що зацікавлених у реалізації інноваційних проектів майбутнього набагато менше, і вони сьогодні зовсім не наділені владою і грошима. Для того щоб виправдати відсутність змін, зупинити та зліквідувати саму можливість їх, контролюються і витрачаються суспільні ресурси, на захист старого формується піддатлива громадська думка.

4. **Ідол “моя хата скраю”.** Всі ми маємо пряме чи опосередковане відношення до партійної, господарської, або ж приватної стратегії життєдіяльності, й кожен з нас зосереджує досвід результативних дій, перемог і поразок. У суспільстві кожна особа, родина, організація випрацьовує власну стратегію повсякденної поведінки, намагаючись максимально ефективно скористатися можливостями, доступними ресурсами, налагоджує зв’язки з іншими індивідуальними та колективними суб’єктами в інтересах своєї справи. При цьому окрема приватна, господарська чи політична стратегія буває не менш складною, аніж розвиток держави. Справжня державна стратегія обіймає проблеми і бачення перспектив розвитку всіх суб’єктів суспільно-політичного процесу. І водночас вона

є складовою та умовою реалізації стратегій інших учасників. Отже, і бізнес, і політичні сили, і навіть окремі особи повинні намагатися використовувати державу для досягнення суспільно значущих проектів, які відповідають професійній, діловій чи науковій кар'єрі людини-громадянина. Відповідно до такого бачення державне управління стає чимось близьким, що має відношення до мене особисто як звичайного громадянина України. Водночас стратегічна діяльність на користь суспільства не має єдиного “замовника”, котрий би покривав усі видатки. Її втілення державою організується на зразок корпоративної участі: кожен вкладає свої акції і ризикує, а “керівництво кампанії” несе відповідальність за доцільне використання ресурсів і звітує перед зацікавленими сторонами. Так мають співпрацювати державний інститут, який відповідає за майбутнє, і зацікавлені учасники суспільно-політичного процесу, котрі пов'язують свій успіх із розвитком своєї держави.

Джерелом президентської влади є не адміністративний примус, а інтелектуальне, моральне і політичне лідерство і компетенція, завдяки яким і формується її легітимність. Президент залучає до визначення і реалізації стратегічних завдань інші інститути державного управління, заохочує до розвитку держави різних учасників політичного процесу як рівноправних партнерів.

1. ОЦІНКА СИТУАЦІЇ

Команда “героїв Майдану” – основні діючі особи Помаранчевої революції

З'ясувалося, що форма організації, придатна для захоплення влади і боротьби зі “злочинним режимом”, є недієздатною і неефективною для управління державою. Єдине, що можуть пропонувати сьогодні ті, хто залишилися навколо Президента, його найближче оточення, – це сценарій утримання влади, причому близький за своїм способом організації до революційних подій кінця 2004 року.

Революційна доцільність у процесах формування команди блокує критичне мислення, призводить до спрощення управлінських схем, котрі не мають категоріального підґрунтя, рефлексивного продовження і не можуть стати джерелами розбудови загальнонаціональних практик. Так, наприклад, гасло: “побороти

злочинну владу” – дуже скоро стало працювати проти самої команди “помаранчевих героїв”, тому що владу ані структурно, ані персонально змінити не вдалося. Багато рішень – і політичних, і кадрових – приймалися протягом року як відлуння революційних подій: як реалізація домовленостей, або як реакція на радикальні заяви, виступи, скандали, звинувачення.

У результаті таких хаотичних дій лише зростало незадоволення, тому діяльність нової влади все частіше пов'язується з численними негараздами – переважно з корупцією на всіх рівнях державного управління. У підсумку переворот на Майдані, створивши прецедент результативного громадського тиску на “злочинний режим”, сприяв засвоєнню суперниками нинішньої влади цілого спектру засобів публічної демократії та впливу через “громадську думку”, а точніше – через маніпуляції масовою свідомістю. Натомість, неготовність “героїв Майдану” до артикуляції та пред'явлення загальнонаціональних планів і проектів та публічної конкуренції з опонентами призвела до спрощення завдань – утримати владу, запобігти “реваншу”. Як наслідок, політики розділялися на своїх і чужих, звичайною стала практика використання старих методів “полювання на відьом”. Дається взнаки відсутність культури управління державою в надскладних умовах політичного багатоголосся. Це спричинило розпорошення здобутої під час Помаранчевої революції народної довіри і зниження легітимності державних інститутів.

Інформаційний та комунікативний простір країни нагадує величезний екран, на якому “зображення для маленького українця битви між зірками владного олімпу” залишає все менше місця для раціональної критики існуючого стану справ та змістовної кооперації. Замість діалогу між інститутами державного управління, владою та громадськістю, про який стільки говорили його потенційні учасники, прийшов обмін односторонніми сигналами, що не сприймаються сторонами як змістові повідомлення, котрі потребують розуміння і вміння слухати одне одного.

Низька управлінська та стратегічна спроможність нового істеблшменту має культурно-історичні причини. Вона пов'язана ще з тим, що центр та реальна компетенція щодо контролю за потоками ресурсів з часів існування Радянського Союзу знаходилися за межами

України. В Україні традиційно – і за радянських часів, і після отримання незалежності – посадові особи якщо не призначалися командно зверху, то їх кандидатури “погоджувалися з Москвою”. Водночас усі елементи внутрішньої боротьби за владу були присутні. Така влада була відкрита для зовнішніх і внутрішніх тінювих впливів. Подолання цієї моделі побудови влади – довготривалий процес, який вимагає формування стратегічної компетенції, освоєння сучасних інструментів управління та політичної організації. Більшість істеблішменту все ще не може собі такого помислити і внутрішньо не долучилася до процесу подолання цієї старої моделі.

Популярні розмови про “чесну владу для народу” ніяк не трансформуються в завдання нової самоорганізації політиків. Останні все ще пасують перед реальністю, котра глибинно спричинена історичним минулим і несе на собі відбитки давньоруської та візантійсько-московської традицій реалізації влади. Через відсутність змін функціональної організації та устрою влади наявні місця у владній машині лише поповнилися новими членами, котрі розчиняються в ній, а тому норми роботи і форми відносин інститутів державного управління з суспільством, між різними гілками влади залишаються малоосмисленими і незмінними.

Однією з причин такої безпомічності нової владної команди є підсвідоме сприйняття інституційного устрою державного управління як об’єктивної даності, як “природної системи”. Не критичне, не артикульоване прийняття такого погляду призводить до “думання посадами і портфелями”, коли можливі зміни організаційного устрою системи управління не приймаються до уваги і не розглядаються як альтернативи, а існуючі функції не підлягають аналізу на предмет можливої реорганізації. Оскільки технічна складова і проектне ставлення до структури державного управління ігноруються, то акценти переносяться на суто персональний та морально-етичний аспекти державної служби. На передній план виходить “людський”, а не професійний чинник.

“Кадрове питання” було і залишається одним із слабких місць нової влади. Все частіше, переважно на словах, його вагомість зростає як чи не єдиного засобу розв’язання всіх проблем. Але застосування цього засобу весь час переноситься у майбутнє, тоді як насправді кадрові рішення приймаються із політичних

міркувань, під тиском обставин. Кадрової політики, яка б розглядалася у комплексі із змінами організаційної структури і була б спрямована на викорінення старих функцій і впровадження нових – відповідно до трансформації соціально-політичних та економічних умов – в українському суспільстві сьогодні немає.

Здається, що однією з причин зменшення народної підтримки “героїв Помаранчевої революції” – очевидною після виборів до Верховної Ради та органів місцевого самоврядування у березні 2006 року – стало те, що не було сформовано розгорнутих стратегічних орієнтирів напередодні президентських виборів 2004 року. Командою “героїв Майдану” не зроблено підготовчих дій щодо майбутніх змін в інститутах державного управління, які би могли закласти фундамент для системної його реорганізації протягом 2005 і наступних років. У результаті, після приходу до влади, дуже скоро виникла медійно-комунікативна прогалина: не стало “подій” – нема про що говорити з народом, окрім того, як пізніше відповідати на ті самі звинувачення, котрі у ролі опозиції нова владна команда висувала старому режиму. Прихильниками “війни з режимом” була нав’язана тактика відмови від позитивних послань і конструктивних (спільних із суспільством) розробок нового проекту інституційного устрою держави. Натомість передвиборча кампанія (2004 року) головно зосереджувалася на критиці і компрометації тогочасного уряду. При цьому наголос робився на моральних якостях посадовців. Зміни на краще пов’язувалися з тим, що до влади мають прийти моральні і чесні достойники, котрі “не будуть красти”.

Однак не врахованим виявився той визначальний момент, що державне управління передовсім є організаційно-технічною системою із жорсткою структурою місць, що вимагає чіткого дотримання процедур і зумовлює конкретні характеристики людського ресурсу, котрий потрапляє на ці місця. Отож державники не хотіли думати про нову структуру місць, нові функції і вимоги, а просто намагалися “вставляти” у старі місця нових людей. Фактично це призвело до масштабної кадрової кризи: ми отримали черговий розрив інституційної та професійної ідентичностей – у політику стали “втягувати” спортсменів, підприємців, літераторів, професорів, журналістів, співаків і співачок.

Позиція Президента України

Випробування виборами і “входження” у посаду Президента стало занадто важким для Віктора Ющенка. Його психосоматичні характеристики підходять для Президента західно-європейської країни, або Сполучених Штатів, але зовсім інша річ – боротьба за владу у кращих традиціях “київського каганату”, Гетьманщини, за правилами, які відрізняються від норм демократичного суспільства і правової держави XXI століття. Ця боротьба не припиняється й після обрання Президента, і має особливо віроломний і жорстокий характер, пов’язаний з інтригами і готовністю до зради національним інтересам заради досягнення приватних цілей, з розколом між колишніми близькими соратниками.

Президентська посада на теренах колишнього Радянського Союзу є чужинською, адже обійняти вищу посаду в державі завжди означало перемогти в неофіційному, не публічному змаганні за владу, підкорити собі реальні схеми тіньового господарювання і взяти контроль над основними ресурсами держави. Елементи такої боротьби мали місце під час президентських виборів 2004 року, але повністю В. Ющенко, імовірно, ще й донині “не відібрав усі джерела влади” у колишньої правлячої сімейно-кланової верхівки, котра контролювала обіг ресурсів. Загалом він, вочевидь через своє походження і соціальне оточення, не діє як “хижак”, яким повинен бути лідер країни, котра жила не за європейськими нормами, а “за поняттями”. Він був вимушений використовувати тактику “захоплення влади практично за будь-яку ціну”, нехтуючи багатьма формальними ознаками легітимності, а відтак діючи “на грані фолу” й нерідко виходячи за межі правового поля [3]. У команди нового Президента не було системного сценарію входження у вищі ешелони влади, де визначальним є не тільки закони і Конституція, але право сильнішого, якими б методами чи засобами він не діяв. Оскільки “джерелом” реальної влади в країні слугують сімейно-кланові, олігархічні структури, то “прийти до влади” у цій країні означає перемогти у війні, точніше – в бою без правил, а це щось інше, ніж розуміють під президентськими виборами цивілізовані західні європейці у XXI столітті.

Ситуація ускладнюється через викликані отруєнням Президента фізіологічні і соціальні

наслідки: досі не розкриті його обставини і немає юридичного і судового рішення, громадської оцінки того, що сталося, а тому існує багато спекуляцій навколо цього факту. Людина, котра вижила в майже безнадійній ситуації, потребує зовсім іншого режиму життя і ставлення до себе з боку суспільства. Водночас посада голови держави в країні, яка перебуває у стані “перманентної політичної боротьби без правил”, котра виливається в нападки на Президента і його близьких з боку політичних опонентів і засобів масової інформації, вимагає зовсім інших фізичних і психологічних кондицій.

Через важкі випробування Президент потрапив у несприятливу ситуацію: він не контролює засоби масової комунікації, проти родичів і проти нього особисто можуть розгортатися постійні інформаційні війни. Він вимушений бути “постійно присутнім у медіа середовищі”, підтримуючи видовища та традицію, які були сформовані раніше.

Різні політичні групи конкурують між собою за вплив на Президента, безсистемно використовують його імідж в суспільстві у власних інтересах, інколи “підставляючи” його через відсутність аналітики, хаотичність і непослідовність “політичних порад і рекомендацій”, проєктів рішень тощо. У відповідь Президент шукає способи покращення якості консультативного процесу, зокрема, шляхом налагодження прямої комунікації з суспільством, намагаючись дистанціюватися від своєї світи, яка прагне ці процеси максимально контролювати.

Громадські і політичні сили, котрі підтримували Помаранчеву революцію

Вибори до Верховної Ради посилили відцентрові тенденції, і без того дуже сильні в таборі “помаранчевих” (революційних і протестних) політичних сил. Ми є свідками дезорієнтації і розколу, запеклої боротьби між прихильниками різних лідерів “Майдану”, котрі сьогодні опинилися якщо не з різних сторін барикад, то, принаймні, очолюють політичні сили, які конкурують між собою за долю “пакету влади”.

Так і не було вибудовано платформи, на якій, попри різні світогляди та політичні переконання – і серед тих, хто підтримував події Помаранчевої революції, і тих, хто приєднався до загальноукраїнського революційного і загальнодемократичного підйому піз-

ніше, – стали б реально можливими спільні дії заради майбутнього України. Запізнілі проекти Нової України, угоди про регіональний розвиток і програми дій Уряду все ще мають вигляд політико-агітаційних акцій. Вони вкотре не спроможні ідейно інтегрувати багатогатність та політично різнобарвну Україну.

Цікавим був досвід єднання під час “Майдану”, учасниками якого, крім суто “помаранчевих” сил, стали і соціалісти, і безпартійні представники різних регіонів. Але не було спроби протягом року створити на цій основі потужний рух народної довіри новій владі, побудований на адекватному розумінні складних проблем, що постають перед українським суспільством. Форми кооперації опозиційних сил під час боротьби “проти режиму Кучми” не переросли в нові позитивні методи і форми організації діяльності “заради добробуту і процвітання України”. Вкотре маємо ситуацію, коли партійні та суспільно-політичні суперечності розводять громадські організації та ініціативи у різні сторони “редутного” егоїзму, табірної ізоляції.

“Майдан” не переріс у масштабний проект позитивної участі у політичному процесі. Натомість маємо виплеск політично заангажованої, керованої “вуличної демократії”, яка копіює взірці політичної активності у формі протестів, акцій підтримки чи непокори, спрямованих на роздування скандалів, популяризацію окремих політичних партій, лідерів тощо. НСНУ, створений на кшталт “пост-революційного соціального руху”, не вийшов на рівень розбудови суспільно-політичного дискурсу, спроможного поєднати різноманітні стратегічні бачення та інтегрувати їх із соціальною базою, яка б його розуміла та стала об’єднавчою суспільною силою. “Майдан, приватизований НСНУ”, не породив змістовних проектів державного будівництва і не став сам суспільство- і націєтворчим проектом.

Новий уряд

Люди, котрі обіймали посади протягом року в Уряді, і загалом команда, яка прийшла до влади, не були готові реалізувати спільний сценарій реформ у країні. Деякі з них одразу зайнялися підготовкою до парламентських і місцевих виборів, а дехто просто, наслідуючи кращі традиції пострадянської верхівки, про-

довжував керувати ввіреною галуззю за традиційними схемами.

Об’єктивно оцінити наслідки діяльності Уряду неможливо через відсутність єдності управлінських дій у його складі, наступності відповідних кроків після зміни персонального складу і дієвості публічної стратегії розвитку країни. Для прикладу можна навести позицію Соціалістичної партії, яка виявилася найбільш умілою у використанні свого статусу учасника Помаранчевої революції. Обіймаючи низку ключових посад у новому уряді – освіта і наука, внутрішні справи, агрокомплекс і Фонд державного майна, ця партія продовжує набирати бали, “приплюсовуючи” собі позитивні досягнення своїх представників в Уряді і водночас виконуючи функції квазіопозиції [4]: не боїться критикувати владу та має неабиякий політичний зиск від підтримуваних нею протестних настроїв.

Така ситуація наявна тільки за умов відсутності прозорої стратегічної комунікації, коли неможливо оцінити реальну роль окремих партій як політичних суб’єктів суспільного життя. Відповідна стратегічна оцінка вочевидь відсутня протягом усього періоду діяльності двох “помаранчевих” Урядів 2005 – початку 2006 років.

Верховна Рада

Верховна Рада, усвідомивши досвід революційних подій і свою роль у них, все більше приміряла на себе функцію ухвалення важливих політичних та державних рішень. Спікер парламенту намагався протягом року перебрати на себе роль “кризового менеджера” – керівника органу влади, який спроможний досягати узгодження з ключових питань зовнішньої та внутрішньої політики держави. І депутатський корпус, попри різні політичні орієнтації і близьке закінчення терміну повноважень, в основному підігравав йому. Політична реформа – її очікування, дебати навколо неї – створювали для цього сприятливу атмосферу в суспільстві. Кризи, котрі відбулися в країні, також спрацювали на користь посиленню політичного резонансу від діяльності парламенту.

Верховна Рада намагається дистанціюватися від Уряду і від Президента, веде з ними політичну гру, в якій інколи здобуває переваги, інколи виступає не зовсім переконливо і занад-

то вульгаризує свою самостійність. Верховна Рада визначила свою політичну роль як автономного політичного гравця, основним завданням якого є переконати суспільство у власній значущості, домогтися, щоб “політреформа пройшла за будь-яку ціну”, заради передачі їй більших повноважень.

Старі традиції “торгівлі законами”, а також нові уявлення про “перехід до парламентсько-президентської форми правління” призвели до завищених очікувань щодо власної значущості Верховної Ради в суспільстві. Це, своєю чергою, заважало конструктивній взаємодії з іншими державними інститутами.

Ані власні історичні традиції, ані новітні форми і методи діяльності західного парламентаризму не знаходилися у центрі суспільного діалогу. Народні депутати та їхні радники не занадто переймалися формуванням уявлень про нову Верховну Раду при переході до парламентсько-президентської форми правління. Проектна ідея створення другої палати парламенту, котра б об’єднувала представництво регіонів та громадянського суспільства, лише “дублює” функції, які не в змозі, але повинна була би виконувати існуюча модель Верховної Ради. Її досі у вітчизняній літературі та в інформаційному просторі країни не висвітлюються відповідні ґрунтовні теоретичні дослідження, відсутні публічні дебати щодо альтернативних проектів реформування парламенту. Верховна Рада й надалі залишається пострадянським витвором, а не культурним аналогом західних демократій.

Окрім публічних заяв окремих депутатів Верховної Ради, котрі носили ідеологічний характер, питанню стратегічного розвитку країни не приділялося належної уваги в діяльності парламенту. Хоча, з іншого боку, зросла роль цієї державної інституції як учасника політичної боротьби, закріпилося місце посередника в конфлікті інтересів між різними політичними силами.

Опозиція

Опозиції були надані найбільші привілеї з часів незалежності України. Якщо би діюча влада була більш успішною у виконанні своїх обіцянок, то цей факт можна було б розглядати як головне досягнення 2005 – початку 2006 років. Однак у ситуації недостатньо успішної

діяльності цей факт констатує слабкість, невміння діяти за нових умов (якщо не цілковите самогубство влади, як це бачиться окремим експертам зі східних регіонів України). Фактично для опозиційних партій створені настільки сприятливі умови, наскільки це було можливим.

Разом з тим опозиція не використовує оптимальних умов для свого бажаного реваншу, оскільки відстає від політичного процесу і від того способу, яким тепер змінюється політична ситуація. Більшість партій, котрі сьогодні належать до опозиційного табору – це або вчорашні партії влади, або “вічні опозиціонери”, для яких прихід до влади не стоїть на порядку денному як реалістична мета передвиборчої партійної програми.

Якщо традиційно опозиційні партії діють за старими схемами, то вчорашні партії влади дуже часто копіюють опозиційну риторіку, запозичену у своїх конкурентів – вчорашніх “героїв Помаранчевої революції”, нинішньої влади. Такий підхід є неефективним, оскільки більшість сьогоднішніх опозиціонерів неодноразово обіймали високі посади в органах центральної виконавчої влади, були публічними політиками і державними діячами, тому їхні спроби звалити причини багатьох кризових явищ у суспільстві лише на нинішню владу має явно непереконливий вигляд, а багатьма громадянами не сприймаються взагалі. (Це й підтвердили результати виборів до Верховної Ради, на яких багато колишніх партій влади і можновладців не змогли подолати трьохвідсотковий бар’єр.)

Народ

Інформаційний бум та комерціалізація ЗМІ, велика кількість нерозкритих резонансних справ роблять важким, а почасти просто неможливим для пересічного громадянина захистити свої інтереси. У приватизованому та перенасиченому сенсаційним шумом інформаційному просторі не можна подати про себе голос, а тим більше бути почутим. Дисципліна і самоконтроль в органах влади, страх покарання зменшилися, впала і без того низька доступність для громадян інформації та правосуддя, ще мізернішою стала спроможність впливати на рішення, захищати свої громадянські та індивідуальні свободи. Інституційне забезпечення соціального захисту населення, захисту

прав людини явно відстає від розвитку ринкових відносин і впливу глобалізації на суспільно-політичне життя. Не маючи достатніх фінансових джерел чи доступу до приватних ресурсів, не користуючись політичною або комерційною підтримкою, обстоювати свої права у боротьбі проти зловживань, порушень законодавства в суді чи прокуратурі, у пресі стає майже неможливо.

У суспільстві не стала більш прозорою система документообігу та користування інформацією. Одним із чинників корупції є те, що документообіг не працює як суспільна інфраструктура, як суспільне благо і система спільного споживання. Він все ще реалізується як громіздка ієрархічна машина закритого типу, заснована на особистих та корпоративних стосунках. Ці стосунки підтримують у соціумі нерівний доступ до інформації, відсутність прозорості і послідовності руху документів та інформації. Все вирішується відповідно до закритих циркулярів та інструкцій. За цих умов “держава втрачає свій народ”: люди не бачать в органах влади захисника своїх інтересів і переходять під опіку капіталу та політичних сил, міжнародних організацій, які переслідують власні цілі, працюючи в інтересах транснаціональних корпорацій та зовнішніх геополітичних гравців.

Хоча у цілому в ставленні держави до громадянського суспільства відбулися певні позитивні зрушення, до якісного прориву ще далеко. Народ вже не сприймається як “бидло”, з яким не потрібно рахуватися, коли приймаєш державні рішення. В той же час цілісної стратегії держави на створення громадської думки навколо розв’язання нагальних проблем суспільного розвитку в країні ще немає, основним методом, формою роботи з громадськістю залишається маніпуляція масовою свідомістю. Політичні сили більш уважно ставляться до народу, враховують його думку, намагаються впливати і використовувати її. Однак народ не розглядається як партнер, з яким налагоджуються довгострокові прозорі відносини.

Події кінця 2004 – початку 2005 року дали принаймні один відкритий урок політикам: не можна нехтувати народними інтересами при прийнятті важливих для суспільства рішень. Політики досі не розуміють, як саме треба взаємодіяти з громадою і не дуже переймаються питаннями громадської участі у політич-

ному процесі. Можновладці твердо знають, що і як їм треба робити, і не переобтяжують себе проблемами. Консультації з громадськістю розглядають як не обов’язковий ритуал поширення “згори-додолу правильного знання”, або як засіб отримання “зворотного зв’язку”, а не як пошук відповідей на складні питання суспільного розвитку. Немає ставлення до громадян як до найважливіших учасників суспільно-політичного процесу і першочергового джерела для аналізу та усвідомлення суспільних проблем, що постають “здоли-нагору” і забезпечують легітимність державних інституцій, котрі зацікавлені у змінах.

Ділові кола

Державою був взятий курс на відсторонення капіталу від влади, продемонстровано кілька гучних заходів з цього приводу. Переважно вони стосувалися реприватизації промислових об’єктів та відставки деяких членів команди, яких звинуватили в корупційних діях (що, однак, не було доведено судом).

Бізнес знову маршем пішов у політику. Існуюча модель діяльності Верховної Ради та відсутність структурних змін в Уряді не дають підстав сподіватися, що схеми тіньового перерозподілу ресурсів і купівлі-продажу влади залишаться у минулому і звільнять місце для далекоглядних державних рішень. Поки що спроби досягнення стратегічних домовленостей з бізнесом і діловою елітою не увінчалися успіхом, кооперація великого бізнесу з правлячою владою локалізуються участю у проектах збереження культурної спадщини.

Реприватизація, хоча й обмежилася переважно складанням довгих списків і поодинокими реалізаційними фрагментами, не могла покращити ставлення до влади ні з боку вітчизняних ділових кіл, ні з боку міжнародних інвесторів. Нова влада обрала шлях експропріації, тобто “справедливого перерозподілу”, в основі якого лежить скасування попередніх рішень. “Відбирати нагробоване” завжди здається легшим, ніж просто дотримуватися попередніх рішень і домовленостей. Якщо попередня влада вдавалася до таких заходів стосовно міжнародних інвесторів, то нова, здається, вперше застосувала цей спосіб щодо вітчизняного бізнесу. Справжня ціна такого рішення для суспільства ще не усвідомлена,

але очевидно, що за умов глобальної конкуренції вона не може дорівнювати арифметичній різниці між сумою, яку заплатили “вітчизняні шахраї”, і сумою, за яку було продано об’єкт “іноземному чесному власнику”.

Капітал йде туди, де для нього створені більш сприятливі умови, а головне – існують стабільні і прозорі правила гри. Скандали і звинувачення у нечесних зв’язках бізнесу з владою починають лунати щодо президентських соратників. Кращих умов для капіталу так і не було створено, а дії влади не дають гарантій, що нові рішення не будуть так само відмінені у майбутньому.

Інтелектуальна еліта

Інтелектуальна та духовна еліти продовжують грати в безвідповідальний сервілізм, у фетишизм “соціального замовлення” – обслуговувати інтереси інститутів влади та опозиції, не культивуючи автономний розум і не маючи власної критичної позиції.

За такого розуміння владою себе і суспільства, уявлення політичних сил та уряду про державне управління консервують способи дії, форми мислення, котрі малоефективні в сучасній ситуації. Яскравими прикладами тут є брак об’єктивного аналізу стану справ у ключових сферах життя, несформованість технічного ставлення до різних аспектів суспільно-політичної реальності, відсутність у суспільному дискурсі альтернатив, а також фаталізм, невизначеність інтересів зацікавлених сторін щодо напрямків державного розвитку, неспроможність мобілізувати інтелектуальні та організаційні ресурси для з’ясування і розв’язання суспільно-політичних проблем.

Інтелектуали за визначенням є рефлексивно критичною силою, носіями “негативної спроможності” народу. Вони покликані протиставлятися обставинам і мобілізувати людську енергію на подолання фаталізму через цілеспрямоване створення умов – спочатку в мисленні, а потім і в соціальному, культурному оточенні – для ревізії та реорганізації існуючого стану справ засобами інтелектуальних технік і процедур комунікації. Така “негативна спроможність” є проявом людської свободи, засобом досягнення цілей, самореалізації людини. Тому інтелігенція, як правило, негативно ставиться до чинного режиму. Проте вона укорі-

нена у проблемне поле історичного буття своєї вітчизни. До того ж справжні інтелектуали готові слухати інших і розвивати положення своєї критики, адже потенційно відкриті для того, аби разом з іншими зацікавленими учасниками політичного процесу, шляхом “подвійного заперечення”, розвивати свої негативні та проблемні фіксації до практичних рекомендацій та пропозицій урядових рішень.

Інтелектуалів своєї країни не можуть підмінити рекомендації західних “друзів”, або купівля північних “експертів”, оскільки це будуть або низько кваліфіковані (принаймні щодо специфіки нашої конкретної ситуації) послуги, або дії зацікавлених осіб інших країн. Вони мають сприйматися лише в контексті глобальної та регіональної конкуренції. Як висловлювався Наполеон, “якщо нація не хоче годувати свою армію, то вона буде годувати чужу”. Переносячи вислів Наполеона на пост-індустріальне суспільство глобальних та регіональних конкурентних процесів та “інформаційних війн”, можна сказати, що українська влада, яка не може навчитися слухати своїх інтелектуалів, знову приведе країну в стан залежності від іноземних держав та транснаціональних корпорацій.

Політичні партії

Після “Майдану” в країні склалася ситуація, коли здавалося можливим досягнення порозуміння між основними політичними силами та партіями навколо суспільно значущих проблем, причому попри різноманітні ідеологічні уподобання. Сьогодні майже всі партії демонструють небажання пропонувати адекватні рішення реальних проблем та брати на себе відповідальність за їх реалізацію. Не усвідомлюючи своєї місії, вони обмежують свою діяльність внутрішньою боротьбою між собою за місця у владі і вплив на уряд. У результаті існуючі способи ведення політичної конкуренції мають тенденцію до перетворення України в “суспільство спектаклю” (за висловом Гі Дебора [5]), коли політичні гравці стають персонажами яскравих серіалів і за допомогою ЗМІ займаються відволіканням уваги громадськості від реальних проблем та участі у політичному процесі. Така участь підмінюється “містичним переживанням”, в якому громаді відводиться роль пасивного спостері-

гача за драматичними перипетіями міжпартійної та міжособистісної конкуренції політичної еліти, у той час як представники цієї еліти, міняючись між собою місцями, “з іншого боку екрану”, задовольняють свої приватні та корпоративні інтереси, прикриваючись “турботою про народ”.

Така давно застаріла модель соціально-політичної системи нав’язується нашій країні разом з іншими секондхенд-технологіями. Вона розкритикована сучасною політологічною думкою і не задовольняє інтересів розвитку українського суспільства. Україна не може постійно наздоганяти Захід, копіюючи хибні сторони розвинутих демократій. У цих країнах економічні та політичні інститути розвивалися еволюційним шляхом і суспільства самі випрацювали захисні механізми, аби компенсувати негативні сторони ліберально-демократичного вектору розвитку.

“Політичні зірки” тримають “каміння за пазухою” проти своїх опонентів і не ведуть діалогу, спрямованого на конструктивне ставлення до майбутнього. Всі вони розглядають наступні ситуації як більш-менш вигідні для себе, готуючи контрзаходи, котрі можуть послабити конкурента, але не мають під собою пози-

тивних змістовних характеристик для країни.

Владою не було зроблено спроб підвищити рівень участі партій у вирішенні реальних проблем. Натомість нова влада виступала як одна із політичних сил, котра одразу долучилася до передвиборчої боротьби. Президент та його радники і консультативні служби не приділяли належної уваги формуванню в суспільстві адекватного уявлення про роль партій, а також створенню умов для посилення їхньої стратегічної спроможності. Не було спроб об’єднати різноманітні партії як потужні засоби мобілізації людського ресурсу у розв’язанні проблем, котрі постають перед українським суспільством. Президент і влада прагнули конкурувати з опозиційними партіями. Намагання створити Політичну Раду при Президенті не було успішним, його функції та завдання не виходили за межі переговорів між політичними силами щодо ситуативних питань політичної кон’юнктури (див. **рис. 1**).

Щодо відносин Президента і партій колишньої помаранчевої коаліції, то стає все більш очевидним, що “сильна Верховна Рада” залишає, як їм здається, набагато більше поля для маневрів, ніж взаємодія із “послабленим Президентом”.

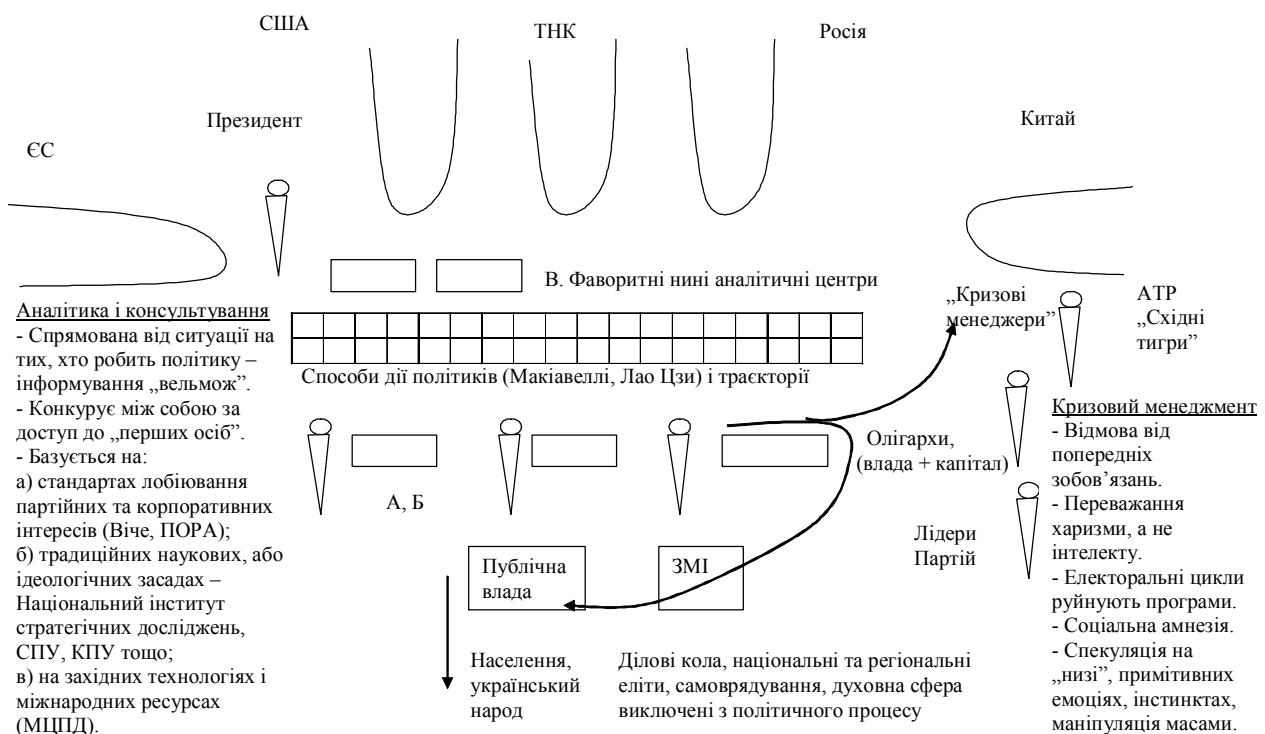

Рис 1.
 Основні риси ситуації з консультуванням та аналітикою, що впливають на процеси в суспільстві сьогодні

Міжнародне співтовариство

Позитивне ставлення до України на міжнародному рівні, яке стало результатом подій на “Майдані” (у тому числі і завдяки роботі мас-медіа), не було “конвертовано” у конкретні проекти і програми. Україна фактично не претендує на наповнення новим змістом своєї діяльності на міжнародній арені. Відсутні проекти, які б активізували її участь у світовому процесі – як на глобальному, так і на регіональному рівні. Риторика і діяльність у цьому аспекті мають характер імітації, а не цілеспрямованих дій з розбудови нової системи відносин з міжнародним співтовариством.

Україна не сформувала активної позиції в діалогах на міжнародному рівні, зокрема в відносинах з колишніми радянськими республіками. Вона не має позиції стратегічного гравця у зносинах зі світовими центрами впливу, обмежується виконанням відведеної їй тієї чи іншої ролі. ГУУАМ та нова регіональна “співдружність демократичного вибору” поки ще не наповнені реальним змістом, який би торкався економічних чи духовних інтересів кожного українця. Продовження процесів щодо вступу до СОТ та ЄС розглядаються скоріше як технічні рутинні завдання. Стан суспільства та економіка країни не відповідають завданню стратегічної ідентифікації та визначенню тактики вступу до цих організацій. На жаль, за рік майже нічого не зроблено для приведення стану економіки і громадянського суспільства у відповідність до викликів глобалізації та нових реалій світової системи безпеки.

Росія

Україна увійшла в 2006 рік з дуже складною економічною і політичною ситуацією внаслідок програшу енергетичного діалогу Росії. У діалозі щодо атомної енергетики з цією країною, який розпочався у закритому режимі міждержавної робочої групи, знову існує ризик нехтування власними національними інтересами. Це повторює минулу помилку влади, коли попередження про неминучість газової кризи були проігноровані і підтвердили її неспроможність зробити правильні висновки після “газової атаки” Росії.

Росія весь час веде більш динамічну політику на світовій арені і добре вивіряє свої

кроки щодо України, нав’язує їй вигідні для себе сценарії. Її (Росії) участь у міжнародних проектах більше спирається на інтелектуальні ресурси і захист національних інтересів (звісно, інша річ, якою є інтерпретація цих інтересів і як вони стосуються стратегічних інтересів України). Так, у програмах Великої Вісімки, куди запрошено Росію, вона пропонує інновації у вищій освіті і в енергобезпеці, а також висуває ініціативи стосовно створення міжнародної системи безпеки.

Отже, за постійної відмови від діалогу з Росією та іншими країнами колишнього СРСР Україна не використовує свій потенціал лідера у регіоні.

Інститут президентства

В Україні до 2004 року під виглядом державного суверенітету продовжувалося існування авторитарних порядків, які притаманні поста неоколоніальним або тоталітарним режимам [див. детальніше 6]. Так, Леонід Кучма був скоріше не президентом (якщо дотримуватися сутнісного змісту цього поняття), а відтворював режим намісництва на частині території колишнього СРСР, причому з усіма атрибутами владних повноважень, притаманних партійно-господарській номенклатурі старої імперії.

Півтора роки після “Майдану” знаменують собою поступову еволюцію інституту президентства, трансформацію старих функцій і повноважень та пошук у визначенні та впровадженні нових. Проте перерозподіл повноважень, передача їх частини від Президента до виконавчої та законодавчої гілок влади не супроводжуються формуванням прозорої схеми організації стратегічного, законодавчого, виконавчого і судового (а також, пов’язаного із захистом прав і свобод) процесів. Не артикульованою залишається консолідаційна і стратегічна функції інституту президентства, які тепер мають бути посилені. Попри зовнішній політичний ажіотаж за минулий рік-півтора справжні якісні зміни та підвищення інституційної ефективності політичної системи країни майже відсутні. Немає розуміння принципової зміни нормативного контексту, предметів опіки, змісту та структури повноважень інститутів вищої законодавчої, виконавчої і судової влади. Між учасниками політичного процесу йде змагання за контроль над традиційними адміні-

стративними важелями впливу, які стають фантомами, адже насправді об'єктів їхнього управління вже не існує.

Відсутність такої “карти трансформації” призводить до того, що створення нового змісту і формату співпраці інституту президентства з іншими інститутами державного управління затягується. Цей інститут залучається до процесів політичної боротьби, хоча покликаний втілювати лідерську роль у процесі системної трансформації інших державних інституцій. Поза увагою залишається те, що на ньому лежить відповідальність за реалізацію стратегічної функції.

Протягом 2005 року почався “перехід” від традиційних адміністративно-командних форм взаємодії з громадянським суспільством та іншими гілками влади до відкритих, демократичних. Було видано Указ Президента “Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики” [7], що надає змогу, завдяки відкритій комунікації стосовно суспільно важливих питань, зробити інститут президентства організатором загальнонаціонального стратегічного процесу, до якого мають долучитися всі інші державні інститути і громадські організації.

Секретаріат Президента України

Секретаріат Президента України повинен бути “комплексним сучасним інструментом”, який забезпечить реалізацію завдань інституту президентства. Це вимагає радикального підсилення його аналітично-проектної та експертної спроможностей, застосування відкритих механізмів консультацій. Секретаріат поки що не відповідає цим вимогам і тому не став провідником програми зміцнення інституту президентства як найвагомішої стратегічної інновації, що не була реалізована в жодній з країн пострадянського простору.

2. ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Стратегічний процес не є предметом організованої дії політичної еліти під час і після подій 2004–2005 року. Істеблішмент обмежується лише ситуативною політичною роботою. В той же час постановка цілей та визначення стратегії розбудови сучасної держави, системна організація державотворчої управлінської діяльності потребують постійних управлінських зусиль і

концентрації інтелектуальних ресурсів, потрібних для вироблення відповідної системи знань, посилення професійної компетенції держслужбовців. Подальше нехтування формуванням такої стратегічної комунікативної платформи для здійснення сучасної публічної політики неприпустиме. Все це вимагає форсування консолідаційної та стратегічної функцій у державі, виконання яких може і повинен взяти на себе інститут президентства.

Послаблення інститутів державного управління

Система державного управління виявилася неспроможною реагувати на стратегічні виклики, вона хронічно ігнорує аналітичні попередження, що надходять із різних джерел. Ховання від гострих проблем і нехтування стратегічним аналізом сприяє розмиванню легітимності державних інституцій.

За умов невизнання владою минулих помилок і помилок даремно знову розраховувати на швидкий мобілізаційний ресурс. Цей потенціал є дуже швидко вичерпним, адже для відтворення спроможності народу, інтелігенції, бізнесу брати участь у державній політиці потрібні яскраві соціальні проекти, які б довели, що влада діє задля процвітання нації.

Безперспективність наявних методів управління і мобілізації людського потенціалу

Стимувати розриви, що виникають у житті будь-якого суспільства адміністративними методами і “ховати голову в пісок” безперспективно. В Україні роками нехтували проблемами формування позитивних цінностей суверенної країни, розвитку самоусвідомлення національною буржуазією своєї приналежності до українського суспільства, формування геостратегічного проекту України. Не приділялася увага інтеграції регіонів і підвищенню автономії та поглибленню самоврядування територіальних громад, самостійності професійних співтовариств, закладів освіти і науки. Неспроможність порушити ці питання прямо як проблемні і спроба надалі їх ігнорувати, постійне переведення їх у площину політичних аргументів і засоби боротьби за ресурси і владу призвели до подій 2004–2005 років. І період, що триває після цих

подій, котрі отримали назву Помаранчевої революції, поки що не дає підстав стверджувати, що разом зі зміною персонального складу влади якісно змінилося її ставлення до свого народу і до проблем розвитку українського суспільства.

Державне управління, яке не користується національними інтелектуальними ресурсами, не має майбутнього. Критично мисляча національна інтелектуальна еліта живить опозицію. Артикульованого та легітимного на загальнонаціональному рівні “проекту розвитку країни” на сьогодні поки що немає і, більше того, не визначені в консенсусі проблеми, на які би була спрямована стратегія розвитку суспільства. Проблемою залишається застосування інструментів “горизонтальної комунікації”, котрі б забезпечили ангажування і справжню участь усіх зацікавлених у формуванні та ефективній реалізації державної політики. В такому контексті складною є реальна оцінка соціально-економічної ситуації країни та аналіз діяльності державних інституцій. Але без такої стратегічної оцінки і суспільного обговорення будь-які реформи – політичні та економічні – не матимуть бажаної легітимності. Навіть якщо будуть офіційно прийняті нормативні акти, що нададуть їм статус державних програм, і на підтримку цих реформ будуть розгорнуті потужні ідеологічні кампанії, параліч у системі прийняття рішень і фактична суспільна дезінтеграція країни не дадуть змоги мобілізувати для їхньої реалізації потрібні людські та фінансові ресурси.

3. ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБІТ ІЗ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНТСТВА

Після яскравих подій Помаранчевої революції відбулося розділення й остаточне відмежування реального життя простих громадян від життя і політичної діяльності правлячої еліти. Водночас прискорення деградації старих інститутів авторитарного режиму без будівництва нових, демократичних, значно інтенсифікувало і без того небезпечні негативні процеси в суспільстві.

У ситуації, що склалася в Україні протягом минулого (2005) року, очевидною стає *відсутність суб'єкта-лідера*, який би у цілому взяв на себе відповідальність за суспільний розвиток. Труднощі суспільного розвитку країни

пов'язані передовсім з невиконанням державними інституціями своїх функцій, що спричинено цілою низкою історико-культурних і політико-економічних обставин, а головне – тим способом, яким протягом останніх півтора роки інститут президентства взаємодіяв з іншими учасниками суспільно-політичного процесу, залишаючись фактично старою президентською адміністрацією, яка все менш ефективно діє за наявних суспільно-економічних умов.

Для забезпечення нормального стратегічного діалогу в суспільстві не варто створювати нові президентські структури, але має бути реформований інститут президентства України відповідно до його нових функцій (*рис. 2*). За умов падіння легітимності влади створення нових президентських структур може мати протилежні наслідки, ніж очікується. Зокрема, коли в країні спекулюють на питанні розколу, започатковувати стратегічний діалог не можна, обстоюючи позиції однієї з політичних сил. Для цього потрібно, щоб стратегічна комунікація сприймалася як “однаково цікава” для представників різних груп інтересів та політичних кіл. Крім того, вона повинна надати змогу об'єднатися партнерам, котрі раніше опонували один одному, для спільної справи. В чому ж полягає суть конструктивного рішення?

Основною проблемою інституту президентства, як це з'ясувалося протягом 2005 року та на початку 2006, є неспроможність організувати аналітику наявної ситуації в суспільстві та реорганізувати власні функції відповідно до нових викликів і вимог. Перерозподіл функцій між гілками влади супроводжується жорсткою політичною боротьбою, що підтверджує відсутність єдиного бачення устрою системи державного управління учасниками політичного процесу.

Низька спроможність гілок влади виконувати притаманні їм функції стосується й інституту президентства, який, за Конституцією, втративши частину своїх адміністративних важелів впливу, так і не розвинув нових, консультативних функцій. Річ у тім, що чинні консультативні органи та служби Президента переобтяжені поточними завданнями і внутрішніми суперечностями, що накопичилися роками. Вони не в змозі розв'язати проблему власної реорганізації самі, провести комплексну ревізію, системну раціоналізацію власної діяльності. Тому потрібна нова система

управління, яка б публічно відповідала за налагодження консультативного процесу Глави Держави і була задіяна до “горизонтальних” зв’язків із громадянським суспільством та максимально ефективно використовувала організаційний, експертний потенціал самих служб Секретаріату.

У зв’язку з цим пропонується:

1. Організувати діяльність інституту президентства як систему впровадження окремих проектів, що об’єднують представників влади, розробників і незалежних експертів, які регулярно, в офіційному форматі зустрічей, взаємодіють між собою та знайомлять представників інституту президентства з результатами та ходом робіт. За потреби створені проектні групи інформують Главу Держави та інших зацікавлених учасників процесу про свої напруження.

2. Діяльність тимчасових проектних груп має публічний, офіційний і відкритий характер. Статус груп обов’язково оформлений розпорядженням, або іншим нормативним актом. Діяльність їх здійснюється у рамках виконання

рішень Президента, таких як щорічне послання, реалізація Указу № 1276/2005 “Про громадську участь” та інших.

3. Перехід до проектного способу організації консультативної функції Президента передбачає створення проектною групою, яка би взяла на себе реалізацію пілотного проекту розвитку інституту президентства. Завданням діяльності такої групи буде підготовка пропозиції щодо системної реорганізації цього інституту відповідно до нових умов, що передбачає:

3.1. Проведення ситуаційного аналізу, здійснення ревізії старих методів і функцій адміністрації, а також минулих та сьогоденних спроб реорганізації інституту президентства, визначення помилок та перешкод.

Результати – аналітична записка, що містить огляд ситуації в суспільстві у контексті реформи державного управління, інвентаризацію наявних та бажаних спроможностей інституту президента у здійсненні політичної реформи, оцінки діяльності уряду щодо стратегічних напрямків розвитку суспільства, а також пропозиції щодо організації консультативного процесу у зв’язку з попередніми оцінками та аналізом ситуації.

Рис 2.
Нові функції президента

3.2. Визначення нових функцій та формулювання завдання інституту президентства.

Результати – доповідна записка, що містить перелік та обґрунтування нових функцій, аргументує їх актуальність і пропонує організаційний проект їхнього поетапного впровадження, проекти відповідних Указів Президента та інших нормативних актів тощо.

3.3. Розробка організаційної схеми стратегічного процесу для інституту президентства за змінних умов розвитку політичної системи України.

Результати – доповідна записка, що вводить основні цілі та завдання стратегії Президента України у зв'язку з реорганізацією інших гілок влади (інститутів державного управління) в контекст реалізації стратегічних напрямків розвитку суспільства і містить пропозиції щодо аналітичного супроводження консультативного процесу Президента.

3.4. Розробка пропозиції щодо проекту реорганізації інституту президентства відповідно до нових функцій та процедур організації консультативного процесу Глави Держави.

Результати – пропозиції змін в існуючих структурах, які вводять нові функції та процедури у зв'язку з новаційним порядком організації консультативного процесу Глави Держави, здійсненню політичного програмування та стратегічної комунікації в суспільстві, а також забезпечують опис технології проектно-організації цього процесу та нових функцій інституту президентства, реалізують план поетапного впровадження змін, долучаються до його супроводження і створення потрібних нормативних актів.

4. Діяльність пілоотної проектно-аналітичної групи передбачає серйозну проектно-аналітичну розробку і проведення серії публічних заходів, на яких будуть оприлюднені результати діяльності експертів і розробників із залученням більш широкого кола зацікавлених учасників.

Для ефективної організації виділяються напрямки роботи, які змістовно забезпечуються представниками незалежних аналітичних центрів – як учасниками проекту реорганізації інституту президентства, так і представниками Секретаріату. Це такі напрямки:

– фінансове забезпечення робіт, що містить співпрацю з донорами і передбачає планування розподілу ресурсів;

– проведення публічних заходів, у тому числі прес-конференцій та організованої комунікації з пресою і телеканалами;

– публікація матеріалів, що організується як ситуативне оформлення результатів проектно-аналітичної та експертно-консультаційної діяльності, зокрема, підготовку проектів записок, указів та ін.;

– консультації, круглі столи, інші заходи, які проходять відповідно до завдань вироблення змісту та експертного обговорення результатів розробок, пропозицій основних документів;

– комунікація з експертами у режимі віддаленого доступу, що передбачає проведення інтернет-конференцій, роботу малих експертних груп з використанням електронної пошти тощо;

– проектно-аналітична та дослідницька робота, змістовне забезпечення підготовки проектів документів для широкого обговорення.

5. Організація та управління діяльністю проектно-аналітичної групи здійснюють самі розробники разом із відповідальними від служб Президента, які створюють організаційний комітет і готують план робіт, здійснюють поточний аналіз зробленого, вносять корективи і забезпечують своєчасне оприлюднення результатів і ходу виконання завдань, визначають доцільність залучення потрібного додаткового експертного потенціалу, організаційних та інших ресурсів.

1. Бекон Ф. Афоризми об истолковании природы и царстве человека // Бекон Ф. Сочинения в двух томах. – 2-е, испр. и доп. изд. – Т. 2. – М.: Мысль, 1978. – С. 18–19.

2. Хабермас Ю. Демократия. Разум. Нравственность. – М.: Наука, 1992. – С. 37.

3. Якушик В. Українська революція 2004 – 2005 років. (Спроба теоретичного аналізу) // Політичний менеджмент. – 2006. – № 2. – С. 24–27. (<http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=56&c=1180>); Якушик В. Революція. Але не помаранчева // День. – № 232 (№ 2211). – 2005. – 15 грудня. – С. 4. (<http://www.day.kiev.ua/154462/>).

4. Политические партии Украины: подготовка к парламентским выборам 2006 года. Вып. 6. Политтехнологии / В. Бала, А. Голобуцкий, В. Якушик и др. – Киев: Агентство моделирования ситуаций, 2006. – С. 19. (http://www.agency.org.ua/index.php?mod=demo21_2); Якушик В. Свобода слова чи висловлювань? Про етику та зміст політичних дискусій на матеріалах ток-шоу // День. – № 14 (№ 2236). – 2006. – 2 лютого. – С. 4. (<http://www.day.kiev.ua/156645/>).

5. Дебор Г. Общество спектакля. Пер. с фр. / Перевод С. Офертаса и М. Якубович. – М.: Издательство “Логос” 1999. – 224 с. (Переклад з французької: Debord G. La societe du spectacle. – Paris: Gallimard, 1969).

6. Якушик В.М. Вступ до політології. – Київ: Видавничий дім “Academia”, 1995. – С. 52–59; Якушик В.М. Проблеми теорії революційно-демократического государства. – Київ: УМК ВО, 1991. – С. 159–167.

7. Указ Президента України № 1276/2005 від 15 вересня 2005 р. “Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики” // <http://www.president.gov.ua/documents/3167.html>.